

## TELE-TEKNOLOJİK ORTAMDA “HAKİKAT” VE EYLEM OLANAKLARI

### [“Truth” and Possibilities for the Act in Tele-Technological Environment]

Ezgi Ece Çelik

Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü, Ankara

[ezgiecelik@gmail.com](mailto:ezgiecelik@gmail.com)

#### ÖZET

“Hakikat” arayışının çok sayıda eleştiriye maruz kaldığı son dönem felsefe tartışmalarında, kesinliğin yerini yorum çeşitliliğinin aldığı ve retorikğin önem kazandığı görüşler ön plana çıkmıştır. Modern epistemolojiye yönelik eleştirileri içeren bu görüşlerde mutlak hakikatlerin yerini geçici yorumların almasında son yüzyılın tele-teknolojik gelişmelerinin de önemli payı olduğu görülmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçları ve tekno-bilimsel ürünler, enformasyonun iletilmesini, yayılmasını sağlayan birer araç olmaktan çok, bilgisel alanı inşa eden birimler olarak düşünüldüğünde, hakikat alanının ve bununla bağlantısında -etik-politik karara dayanan- eylem alanının, enformasyon sistemleri ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerle bağlantılı olarak yeniden değerlendirilmesi tartışmaların verimliliğini sağlamak bakımından önemlidir. Bu bakımdan bu çalışmanın amacı, bilgisel alanda “hakikat” arayışının yerini yorum çoğulluğuna bırakmasında tele-teknolojik gelişmelerin rolünü -eylem alanı ile bağlantısını da göz önünde bulundurarak- McLuhan, Baudrillard, Virilio gibi düşünürlerin görüşleri doğrultusunda ele almaktır.

**Anahtar Sözcükler:** Hakikat, kitle iletişim araçları, eylem, Debord, McLuhan, Baudrillard, Virilio, Negt&Kluge.

#### ABSTRACT

In recent philosophical discussions which criticize *searching for “truth”*, there are different opinions that diversity of interpretations and rhetoric come forward than exactness of knowledge.

The tele-technological developments of last century is seen as an important role in critiques about modern epistemology that “recent interpretations” replace the “absolute truth”. If today, mass-media and techno-scientific products considered as units which built the epistemological and informational field, rather than a tool for the diffusion and transmission of information, the necessity of re-evaluation of “truth” and its connection with action -which based on ethic-politic decision- come forward. From this point of view, the aim of this study is to investigate the role of tele-technological developments –with considering action sphere- according to McLuhan’s, Baudrillard’s and Virilio’s opinions.

**Keywords:** Truth, mass media, action, Debord, McLuhan, Baudrillard, Virilio, Negt&Kluge.

## GİRİŞ

“Hakikat” arayışının çok sayıda eleştiriye maruz kaldığı son dönem felsefe tartışmalarında, “mutlak hakikat” peşinde olan modern epistemolojinin yerine, retorikğin önem kazandığı ve kesinliğin yerini yorum çeşitliliğinin aldığı görüşler ön plana çıkmıştır. Çoğu post-yapısalcı ya da postmodern olarak adlandırılan ve -özellikle Nietzsche ve Heidegger’in düşünceleri doğrultusunda- modern epistemolojiye yönelik eleştirileri içeren bu görüşlerde *bütünlük* ve *uyum* arayışının yerine *farklılık*, *yerellik* ve *belirsizlik* vurgusunun geçtiği görülmektedir. Foucault, Derrida, Lyotard gibi düşünürler tarafından ortaya konan ve modern epistemolojiye yönelik eleştirileri içeren görüşlerde *mutlak hakikatlerin* yerini *geçici yorumların* almasında son yüzyılın tele-teknolojik gelişmeleri de önemli pay sahibidir. Öyle ki, günümüzde kitle iletişim araçları ve tekno-bilimsel ürünler, enformasyonun iletilmesini, yayılmasını sağlayan birer araç olmaktan çok bilgisel alanı inşa eden birimler olarak karşımızdadır.

Günümüzde özellikle medya, klasik tanımındaki iletme özelliğinden ziyade inşa etme özelliği ile etkinliğini arttırmıştır. Medya yeni bir elektronik hakikat alanı yaratırken, aynı zamanda -bu alana yönelik- yeni bir tepki biçimi geliştirmeyi de zorunlu kılmaktadır (Kumar, 2004, s. 150). Bugünün toplumlarının kitle iletişim araçlarına bağlı *enformasyon toplumları* olduğuna dikkat çeken Daniel Bell’e göre bilgi ve enformasyon, sanayi sonrası toplumun stratejik kaynağı ve dönüştürücüsü haline gelmiştir. Artık *etkin bir şekilde yaşamak*, *yeterli enformasyonla yaşamak* demektir (Kumar, 2004, s. 19). Sibernetik alanının öncülerinden N. Wiener’in bu savı, yaşam-hakikat ilişkisini elektronikleşmeyle bağlantılandıran önemli bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu noktada, enformasyon toplumlarında yaşam-hakikat ilişkisinin görmezden gelinemeyecek bir unsuru haline gelen *elektronikleşme* sürecine ilişkin -olumlu ve olumsuz olmak üzere- farklı yaklaşımlar bulunduğu unutulmamalıdır.

Sanayi devrimini gerçekleştiren toplumlarda önce kas gücünün, sonra zihinsel işleyişin ve sibernetik çağda artık gerçek beyin gücünün değersizleşmesinin göstergesi olan bir enformasyon akışı içinde yaşadığımızı öne süren ve elektronik iletişim sistemleriyle donanmış teknotronik<sup>1</sup> dönemde teknobilimsel gelişmelerin -özellikle de kitle iletişim araçlarının- toplumsal etkisini endişe

<sup>1</sup> Z. Brzezinski’nin hem *teknikleşme* hem de *elektronikleşmeye* işaret etmek için ortaya koyduğu terim.

verici gelişmeler olarak değerlendiren yaklaşımların yanı sıra, bu gelişmeleri demokratik ortamın oluşturulmasına, savaş ortamından uzaklaşılmasına olanak tanıyan gelişmeler olarak değerlendiren yaklaşımlar da bulunmaktadır. Teknobilimsel gelişmelerin olumlu etkilerine odaklanan görüşlerde, enformasyona erişilebilirliğin kolaylaşması ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle -bilgisel ve kültürel bakımdan- sınırların ortadan kalkmasının, daha nezih ve demokratik bir ortam oluşturabileceği; savaşa duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracabileceği; daha uyanık ve eğitilmiş bir toplum inşa edebileceği; ve özellikle, merkezden denetlenemeyeceği için diktatör(lük)leri ortadan kaldıracabileceği üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla bu tür yaklaşımlarda bilgisayarın bir özgürleşme aracı, teknoktronikleşmenin de bir özgürleşme süreci olarak selamlanması söz konusudur. Örneğin T. Stonier, Orwell'in 1984'ünün hatalı olduğunu belirterek, olumsuz ve endişe verici değerlendirmelerin aksine enformasyon toplumunun barışçıl ve demokratik olacağını, televizyon ve yeni iletişim kanallarının insanları köleleştirmek bir yana aksine özgürleştireceğine dikkat çekmektedir (Kumar, 2004, s. 28). Ancak bu yaklaşımlarla ilgili olarak, teknobilimsel gelişmelerin olumlu ve olumsuz etkilerinin teknolojik araçların kullanım biçimiyle ilgili olduğunun unutulmaması önemlidir.

## **DEBORD, McLUHAN, BAUDRILLARD, VIRILIO**

Tele-teknolojik gelişmelerin ve enformasyon hızının hakikat alanını ne şekilde etkilediği ve eylem olanaklarını nasıl belirlediği konusunun aydınlatılabilmesi bakımından özellikle Guy Debord, Marshall McLuhan, Jean Baudrillard, Paul Virilio gibi düşünürlerin görüşlerine değinmek verimli olacaktır.

*Gösteri Toplumu* başlıklı çalışmasıyla tanınan Guy Debord çalışmasının başında Feuerbach'tan yaptığı bir alıntıya yer verir: "Çağımızın, tasviri nesneye, kopyayı aslına, temsili gerçekliğe, dış görünüşü öze tercih ettiğine kuşku yoktur... Çağımız için kutsal olan tek şey *yanılsama*, kutsal olmayan tek şey ise *hakikattir*" (Debord, 1994, s. 13). Debord'a göre, modern üretim koşullarının hakim olduğu toplumların tüm yaşamı, devasa bir gösteri birikimi olarak görünür. Otomobilden televizyona kadar gösteri sisteminin seçtiği bütün mallar aynı zamanda "yalnız kalabalıkların" tecrit koşullarını sürekli olarak güçlendirmek üzere sistemin kullandığı silahlardır (Debord, 1994, s. 21). Gösterinin, ayrı olanı birleştirdiği doğrudur; ama bu birleşme de yeni ayrılıklar oluşturularak

gerçekleşmektedir. Kitle iletişim araçları, insanları birleştirirken başka biçimde yeniden ayırmaktadır. Öyle ki izleyici, bu birleşmeye ne kadar çok katılırsa o kadar yalıtılmakta, ne kadar çok izlerse o kadar az yaşamakta; kendisini, öne sürülen ihtiyaç imgelerinde bulmayı ne kadar kabul ederse kendi varoluşunu ve arzularını o kadar az anlamakta, o kadar edilgen kalmaktadır. Gösteri, modern edilgenlik imparatorluğunun hiç batmayan güneşidir (Debord, 1994, s. 16).

Bu noktada Marshall McLuhan, yaşamakta olduğumuz *global köy çağında insanların yersiz yurtsuzlaşmasına* dikkat çeker. McLuhan'a göre, bundan böyle izleyici hiçbir yerde kendini evinde hissetmeyecektir, çünkü günümüzde gösteri –ya da teknolojik iletişim ağları- her yerdedir. Günümüzde yaşadığımız ortam yani elektronik teknolojisi, toplumsal hayatımızdaki karşılıklı ilişki kalıplarımızı ve kişisel hayatımızın her yanını yeniden biçimlendirip yeni baştan inşa etmektedir. Bugünün elektronik teknolojisi herşeyin birbiriyle karşılıklı ilintilenmesine sebep olmakta ve bu ilişkinin hız ve yoğunluğunu arttırmaktadır. Bu bakımdan, kitle iletişimindeki araçların ne'yini, nasıl'ını bilmeden, yaşadığımız toplumsal ve kültürel değişimleri anlamak olanaksızdır (McLuhan&Fiore, 2005, s. 8).

Kitle iletişim araçları kişisel hayatımızı, siyasal, ekonomik, estetik, psikolojik, ahlaki ve etik yaşam alanlarımızı öylesine yaygın biçimde etkilemektedir ki ilişmedikleri, dokunmadıkları, değiştirmedikleri hiçbir yanımız kalmadı. Yaradanımız medya şimdi. Kültürel ve toplumsal değişimin hiçbir yanını medyanın bugünkü ortamımızı nasıl, ne yollarla oluşturduğunu ele almadan anlayamayız (McLuhan&Fiore, 2005, s. 26).

Bu bakış açısına göre, yaradanımızın medya olması, hakikatin başlıca belirleyici unsurunun da medya olması anlamına gelmektedir. Çağımızın, neyin nerede başlayıp bittiğinin belirsizleştiği, eski kategorilerin geçersizleştiği, herşeyin yeniden incelenmesinin gerektiği bir çağ olduğunu belirten McLuhan'a göre, elektrik iletiminin yüksek hızı karşısında enformasyonun her an ve hiç gecikmeden üzerimize yağmur gibi yağdığı günümüzde olupbiteni anlamakta, sorgulamakta zorlanıyoruz. Çünkü bir konuda enformasyon bize eriştiği anda, bir yenisi geldiği için önceki anında eskimiş, geçersiz kalıyor. Dolayısıyla biz bu akış içerisinde sadece sabahtan akşama kadar geçen sürede bile büyük değişimlere uğruyoruz; medyanın, -özellikle görsel teknolojinin- etkisiyle

sürekli değişim ve akış içinde olmak, bilgisel tasarımların, dolayısıyla da insanın değişimi anlamına geliyor.

İnsanın kendi yarattığı tele-teknolojik ortamın, giderek insan davranışlarını belirleme, hatta insanı belirleme -icat etme- rolünü üstlenmesi sürecinde hakikatin bildik temellerinin de sarsıldığına tanık olunuyor. Bilgisel temellerin sarsılışıyla ilgili olarak McLuhan, hangi dönemde olursa olsun eski ve yeni ortamlarımızın içiçe geçmesinin birtakım sorunlara, bazı bulanıklıklara sebep olmasının doğal olduğunu hatırlatarak, yeni iletişim yöntemlerinin etkisinin doğru dürüst anlaşılmasının, bütün olguları sabit bir bakış açısından algılama konusundaki alışkanlıktan kaynaklandığına dikkat çeker. Bu alışkanlığın edinilmesinde matbaanın icadının önemli bir uğrak noktası olduğunu belirten McLuhan'a göre, matbaanın icadıyla birlikte -metinlerin kopyalanarak çoğaltılması ile- her biri yalıtılmış evrenine çekilen, birbirine yabancılaşmış bireyler ortaya çıkmış; elektrik teknolojisindeki gelişmeler ise kitlelerin oluşmasına yol açmıştır. Bu yenilik bir bulanıklık yaratmışsa da, elektrik teknolojisi, insanların birbirlerine ilişkin farkındalığını arttırması ve yabancılaşmadan kurtulma olanağı sağlaması bakımından önemlidir. Elektronik enformasyon ortamında artık azınlık topluluklarının hesaba katılmaması, gözardı edilmesi mümkün değildir. Çünkü bu ortamda herkes herkes hakkında gereğinden çok şey bilmekte; yeni yaşamımız, olanbitene katılmayı, etrafla ilgilenmeyi zorunlu kılmaktadır. Şimdi herkes birbiriyle ilintili, birbirinden sorumludur (McLuhan&Fiore, 2005, s. 24).

İnsanları birbirine bağıntılayan günümüz elektroniği dünyamızı yeniden bir köy olarak biçimlendirmektedir. Dünyanın global bir köye dönüştüğü, sınırların ortadan kalktığı bir dönemde “yeni teknolojidenden ‘evli evine, köylü köyüne’ demesi beklenemeyecektir. Artık günün birinde dönecek yurdunuz, yuvanız kalmadı.” (McLuhan&Fiore, 2005, s. 16) Artık insanların birbirinden haberdar olmaması neredeyse imkansızdır. Bu gelişme, insanların birbirlerine karşı sorumluluğunun ve farklı olana duyarlılığın arttırılmasını sağlamak bakımından önemli olmakla birlikte, savaşların biçim değiştirerek elektronik bilişim medyasındaki çatışmalar ile sürdürüldüğü bir ortamda propagandanın etkili bir savaş aracı olabileceği; ve bu bakımdan, kitle iletişim araçlarıyla her an her yere sızabilen propaganda unsuruna dikkat edilmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Burada önemli olan, propagandanın etkisini yitirmesi ya da sona ermesi için diyalogun başlaması gerektiğinin farkında olmaktır; medyanın, sadece program yapımcılarının değil, farklılıkların sesinin de

duyulabildiği bir diyalog ortamı oluşturup oluşturmadığına dikkat etmektir. McLuhan'a göre, medya artık mesajın kendisidir. Söylenecek şeyin, nasıl bir ortamda, hangi araçlar kullanılarak söylendiği, söylenen söz kadar önemlidir. Günümüzde medya, algımızı şekillendiren bir güce dönüştüğü için, önceleri sadece enformasyon ilettiği düşünülen aracın kendisi artık içerik kadar önemli hale gelmiştir.

Tekno-bilimsel gelişmelerin "hakikat" tasarımlarına etkisine ilişkin tartışmaları bir dönem yoğun olarak etkilemiş olan bir başka düşünür de Jean Baudrillard'dır. Özellikle *Simülakr ve Simülasyon* başlıklı çalışmasıyla tanınan Baudrillard'a göre, teknobilimsel gelişmeler, anlamı ve toplumsalı çözererek, total bir entropiye yol açmış ve bilgisel alanı bir tür nebulaya çevirmiştir. Teknolojik ürünlerin yaşamın her noktasını kuşatması sonucunda hakikat, bir imgeler bulutu (sisi) içinde gözden kaybolmuştur. İmgeler, her zaman ölümcül bir güce sahip olmuştur; fakat günümüzde gerçeklikle hiçbir ilişkisi olmayan bir imge aşamasına geçildiği için artık yaşam ve ölüm bile hakikatle bağıni yitirmiştir.

Baudrillard *Simülakr ve Simülasyon*'da dört farklı imgesel evreden söz etmektedir: Birincisi, derin bir gerçekliğin yansıması –kopyası- olarak imge, ki bu aşama endüstri öncesi doğal aşamaya tekabül eder. İkincisi, derin bir gerçekliği değiştiren ve gizleyen imge aşaması. Bu aşama, endüstrileşme –makinalaşma- dönemine tekabül eder. Üçüncüsü, derin bir gerçekliğin yokluğunu gizleyen imge -kitle iletişim araçlarının ve bilgisayar modellerinin yaygınlaştığı dönemdir-. Ve son olarak, gerçekliğin hiçbir çeşidiyle ilgisi olmayan, kendi kendinin saf simülakrı olan imge; bir diğer ifadeyle, hiç bir göndergenin olmadığı, sanal savaşların, sanal ekonomik krizlerin yaşandığı, simülatifin hakikat olduğu aşama. Bu simülatif aşamayı -hipergerçeklik aşamasını- Baudrillard "bir kökenden yoksun olan gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesi" olarak tanımlar (Baudrillard, 2008a, s. 14).

Günümüzde yaşamakta olduğumuz simülatif aşama, hakikati gizleyen imgeler aşaması değil, simülasyonun bizzat hakikat olduğu bir *ıçe patlama (implosion)* aşamasıdır. Bu konuda, teknobilimsel gelişmeler doğrultusunda bir *ıçe patlama (implosion)* çağında yaşadığımızı dikkat çeken McLuhan'ın düşüncelerini takip eden Baudrillard, günümüz dünyasında simülasyon ve hakikat arasındaki sınırın ortadan kalktığını ve tüm anlam dünyamızın ıçe dönük biçimde infilak ettiğini savunur.

Baudrillard'a göre, "gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimizin kalmadığını gösteren 'farklı bir uzama geçiş olayı'yla birlikte, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girilmiştir" (Baudrillard, 2008a, s. 15). Bu aşamada artık, olan bir şeyin, bir hakikatin gizlenmesi değildir söz konusu olan; aslında olmayan birşey *var gibi* gösterilmekte, simülasyonun kendisi hakikatmiş gibi hareket edilmektedir. Dolayısıyla üçüncü aşamadan dördüncü aşamaya, yani birşeyleri gizleyen göstergeler aşamasından, gösterilecek birşey kalmadığını gizleyen göstergeler aşamasına geçiş bir dönüm noktasıdır.

Bu dönemeçten sonra her şey kendi kendini imha etmiştir. Tüm gerçekliğin un ufak olmasının ardından simülasyonun hakikat olduğu son aşamada karşıtlıklar da ortadan kalkmış, tüm kutuplar soğurularak geriye bir kalıntı bırakmıştır; gerçeğin tamamı kalıntılaştırılmıştır. Hakikatin olmadığı, tüm kökenlerin dağıldığı hipergerçeklikte kutuplar birbirinin içine geçmiştir; ama bu içiçe geçme, karşıtlıkların senteziyle değil, bir içe patlama ile gerçekleşmiştir. Karşıtlıkların geride sadece kalıntı bırakarak soğurulduğu bu süreçte artık diyalektikten de söz edilemeyecektir. Bilimsel alanlardan, politikaya, medyadan, etiğe kadar her alanda anlamın içe patladığına –ve bu patlamayla soğurulduğuna- dikkat çeken Baudrillard, patlamalardan sonra yapılabilecek tek şeyin geriye kalan kırıntılarla oynamak olduğunu belirtir: "...artık yapılabilecek tek şey, kırıntılarla oynamaktan ibaret. Kırıntılarla oynamak -işte bu postmoderndir" (Best&Kellner, 2011, s. 160).

Çizgisel bir süreklilikle diyalektik bir kutuplaşmadan yoksun bırakılmış bir sistemde herhangi bir olay ya da eylemin nasıl ortaya çıktığını izleyecek olursanız, simülasyonun saptırdığı bir ortamda her türlü determinasyonun eriyip buharlaştığını görürsünüz (Baudrillard, 2008a, s. 34).

Tüm kutupların birbirlerine karşı olarak kısırdöngüsel bir görünüme büründüğü bu süreçte panoptik ve perspektifi uzam da sona ermiş; panoptik gözetleme sisteminden, aktif ve pasifin yok edildiği bir caydırma sistemine geçilmiştir. İkna etme ve stratejiler geliştirmenin değil, simülatif savaş tehditleriyle caydırmanın sözkonusu olduğu içe patlama döneminde gerçek çatışmalar, savaşlar yoktur artık. Bununla birlikte, Baudrillard savaşların simülatif olduğunu –gerçek olmadığını-



belirtirken insanların çektiği acıların ve sıkıntıların gerçek olmadığını kastetmemektedir. Burada dikkat çekilmeye çalışılan nokta, çatışmalar ve savaşlar da dahil olmak üzere tüm gerçekliğin, yerini simülatif bir evrene bıraktığıdır.

Kutupluluğun ve gerçek çatışmaların olmadığı simülatif aşamada, iktidar ilişkileri de simülatif hale gelmiş, dolayısıyla Foucault'nun yaptığı türden iktidar ilişkileri analizleri geçerliğini yitirmiştir. Baudrillard 1977'de yayınlanan *Foucault'yu Unutmak* isimli çalışmasında bu konuya değinmiş ve Foucault'nun iktidar ilişkileri düşüncesinin geç kalınmış bir saptama olduğunu vurgulayarak Foucault'yu unutmak gerektiğini belirtmiştir. Artık ne iktidar gerçek bir iktidardır ne de hakikat Nietzscheci bir perspektifi hakikattir; artık perspektif bile bir perspektif simülasyonundan ibarettir. Perspektif ve panoptik kuramın gözümüzün önünde yokolup gittiği günümüzde Foucault'nun iktidar çözümlemesi, iş işten geçtikten sonra yapılmış bir çözümleme olarak simülatif özelliktedir; bu nedenle de Foucault'yu unutmak gerekmektedir.

Baudrillard'ın bu metninde karşı çıktığı sadece Foucault'nun geç kalmış iktidar çözümlemesi değildir. Baudrillard'a göre, dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, iktidarın yanı sıra *arzunun*, siyasetin hattını belirleyecek biçimde temele oturtulması ve Nietzsche'nin *güç istenci* düşüncesinin farklı biçimlerde yorumlanarak –*arzu* ve *iktidar* üzerinden- mikro politikaların ön plana çıkarılmasıdır. Öyle ki, günümüzde mikro iktidar arzusuyla, arzunun mikro politikası, libidonun derinlikleri üzerine oluşturulmuş kombinasyonlar içinde birbirine karışmaktadır.

Yaşamakta olan sürecin simülatif özelliğini görmezden gelerek, arzu ve iktidar üzerinden mikropolitikalar üreten yaklaşımlara karşı Baudrillard şu uyarıda bulunur: Arzu yasanın moleküler versiyonundan başka birşey değildir. Her tarafta tuhaf arzu ve denetim şemalarıyla karşılaşmaktadır. Öyle ki, iktidar, arzu ve molekülden oluşan bir sarmal bizi salt denetim olarak ifade edilebilecek bir sona doğru sürüklemektedir: Moleküler olana dikkat edin!<sup>2</sup>

---

<sup>2</sup> İfade, Baudrillard'ın *Foucault'yu Unutmak* isimli çalışmasında yer almaktadır. Bu çalışmanın tam metnine belirtilen internet adresinden ulaşılabilir: <http://isyananarsi.blogspot.com/2011/04/foucaultyu-unutmak.html>

Gerçekliğin ürettiği tarihî tehditlere karşı iktidar her zaman bir caydırma ve simülasyon oyununa başvurmuştur. Günümüzde ise iktidar da dahil olmak üzere herşey simülasyonun tehdidi altındadır. Çağımızdaki temel hastalığın adı: gerçeğin üretimi ve yeniden üretimidir (Baudrillard, 2008a, s. 43). Yaşamımıza simülasyonun egemen olduğu süreçte iktidar da tuzla buz olmuştur. Kaldı ki, tuzla buz olan sadece iktidar değildir; bu süreçte toplumsallaşma da sona ermiştir. İletişim araçları toplumsallaşmayı sağlamaya yönelik araçlar değil, toplumsalın kitleler içinde için için erimesini sağlayan araçlardır.

Fokur fokur anlam kaynatan iletişim araçları. Fokur fokur toplumsal kaynatan kitleler. Sistemin hızlanmasıyla orantılı bir şekilde sonsuza dek büyüebileceği düşünülen bir kitle. Enerji çıkmazı. Duyarsızlık noktası. Tıkanma noktasına gelmiş bir dünyanın mahkum olduğu tepkisizlik adlı yazgı (Baudrillard, 2008a, s. 213).

Her geçen gün daha çok haber ve enformasyon ortaya konmasına karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşadığımızı belirten Baudrillard, anlamı kurtarmanın mümkün olmadığını ısrarla vurgular. “İletişim araçları aracılığıyla istediğimiz kadar mesaj ve içeriği yeniden topluma pompaladığımızı varsaysak bile anlamın yokoluş sürecinin hızı, anlamın pompalanma sürecinin hızından daha yüksektir” (Baudrillard, 2008a, s. 115).

Anlam dünyasıyla birlikte tüm yaşamın elden kayıp gittiği iletişim ortamında artık tek bir “hakikat”ten söz edilebilir: *TV-Hakikat*. Çok anlamlılığı ya da anlam karmaşasını ifade edecek en güzel terimin bu olduğunu belirten Baudrillard’a göre, bundan böyle hakikat, televizyonun kendisidir (Baudrillard, 2008a, s. 52). Yaşamın televizyonun içinde çözülerek eridiği süreçte her varoluş kendisiyle bir tele-mevcudiyet ilişkisi içindedir. Kitle iletişim birimlerinin her yanı kaplayıp kuşattığı, her türlü bilgilendirmeye ulaşılabilen bir dünyada artık ne yabancılaşmış, ne de yoksun bırakılmışızdır. Artık seyirci değil, başarılı ve oyunun akışıyla giderek daha fazla bütünleşen oyuncularız. İşte bu, terörün yeni biçimidir (Baudrillard, 2006, s. 43).

Sanalla sadece hakikatin ortadan kaldırılması çağına değil, Öteki’nin yok edilmesi çağına da girdiğimizi belirten Baudrillard, diyalektik karşıtlığın ortadan kalkmasıyla birlikte, yabancılaşmadan daha kötü bir durumla, *Ötekinin ötekiliğinin elinden alınması* durumuyla karşı

karşıya olduğumuzu öne sürer (Baudrillard, 2006, s. 139). Hızlanma sonucunda hakikatin çözüldüğü ve çatışan farklılıkların ayırt edilemez olduğu günümüzde artık tek mesele hayatta kalma meselesidir.

...Ötekisiz özne paradigması, kalorisiz şeker, sodyumsuz tuza, tatsız tuzsuz yaşama, nedensiz sonuca, düşmansız savaşa, nesnesiz tutkulara, belleksiz zamana, kölesiz efendiye, bizlerin dönüştüğümüz efendisiz köleye değin uzanan herşey içinde kendini belli eder. ...Kölesiz bir efendiye ne olur? Sonunda kendi kendini yıldırmaya başlar. Peki ya efendisiz köleye ne olur? Sonunda kendi kendini sömürmeye başlar. Bugün, modern gönüllü kölelik biçimi altında her ikisi bir araya gelmiştir (Baudrillard, 2006, s. 140).

Baudrillard, simülatif aşamada yürürlükte olanın, bir özömürü terörizmi olduğuna dikkat çeker: İnsanın başka biri tarafından manipüle edilmesi, denetlenmesi, bastırılmasından daha kötü olan, kendi kendini köleleştirmesidir. *Özköleleştirme* durumunda çatışmalı bir gerçeklik içinde yabancılaşmış değilizdir artık. Ötekinin ötekiliğinin elinden alındığı, ölümün gerçekliğinin bile bulanıklaştığı bir dönemde, herşeyden olduğu gibi, toplumsal sorumluluktan da vazgeçilebilir. Teknobilimsel gelişmeler doğrultusunda üretilen ve doğrudan etkileşimi sağladığı iddia edilen - olağanüstü- makineler insana belli bir özgürlük tanıyarak onu kendi iradesinin yükünden kurtarırlar (Baudrillard, 2006, s. 58). İnsanı her türlü sorumluluktan, kararın ağırlığından kurtarırlar.

*Aydınlanmanın hakikatinin* bir cinayete kurban giderek, bugün artık sadece şişkinleşen simülatif bir ceset olarak her yanı kuşattığını, herşeyi içine çektiğini belirten Baudrillard'a göre, Paul Virilio gibi düşünürlerin aşırı hızlanma sonucunda gerçekleşebilecek bir kıyamete ilişkin uyarılarda bulunmaları boşunadır; çünkü çağımız bizzat kıyametin kendisidir; kıyamet, sanalın gelişidir ve bu durumdan bir kurtuluş imkanı bulunmamaktadır.

Baudrillard'a göre, bugün –sanal yanılısamarlarla- gizlenen, *hakikatin yokluğudur*. Bu durum Baudrillard'ı Heidegger'in sorusuna farklı bir biçimde geri götürür: “Günümüzde neden varolan değil de hep *hiç* var?” (Baudrillard, 2006, s. 14) Heidegger'in “neden hep varolan var da *hiç* yok?” sorusunu, “hakikat” yokluğunun gizlenmesine yönelik soruyla değiştiren Baudrillard'a göre, bu sorunun bir yanıtı yoktur. Hakikate inanmak, -tüm insanlık tarihinde görüldüğü biçimiyle- hem

dinsel yaşamın temel biçimlerinden biridir hem de usallık havarilerinin son kalesidir. Öyle ki, belirli bir “hakikat” tasarımına dayanarak “şu hakikidir, dünya hakikidir, hakikat vardır” dersiniz kimse size gülmeyecektir. Oysa “bu bir simülakrdır, siz sadece bir simülasyon ürünüünüz, bu savaş bir simülasyon ürünüdür” dersiniz herkes size kıkırdar (Baudrillard, 2006, s. 120). Bununla birlikte, “hakikat” kendisini yadsıyanlardan, onları paradoksal biçimde haklı çıkararak intikam alır. Hakikati yadsıyanlardan biri olarak, söylediklerinizin doğrulanması karşısında eliniz kolunuz bağlanır. Böylece, *gerçekten inanmasanız bile*, gerçeklik tarafından çürütüleceğini umarak “simulakr” düşüncesini öne sürersiniz. Ne yazık ki, sadece hakikatin fanatikleri tepki gösterir, hakikatse sizi yalanlamaz; tam tersine tüm simülakrlar serbest kalır (Baudrillard, 2006, s. 126).

Burada “gerçekten inanmasanız bile” ifadesi önemlidir. Pek çok metninde saptanabilecek olan bu gibi çelişkili ifadeler Baudrillard’ın, tele-teknolojik gelişmeler doğrultusunda hakikatin aşırı hızlanma içinde çözülüp dağılmasına ilişkin -hiçbir direniş olanağına yer bırakmayan kısırdöngüsel bir yaklaşım ortaya koyarken, aslında durumun böyle olmadığına dair bir inancı taşıdığını düşündürmektedir. Baudrillard kesin bir biçimde *hakikat yokluğundan* söz ederek kendisi de bir hakikati dile getirirken aslında, hakikatin artık masal olmasına ilişkin kendi saptamalarının da bir masal olduğunu duymak ister gibidir.

Yaptığı saptamalarda herşeyi teknolojik gelişmelerin ve kitle iletişim araçlarının belirleyiciliğine hapsetmiş olması ve –yukarıda da değinildiği gibi- bir takım çelişkili ifadeler ortaya koymasından dolayı iletişim alanına ilişkin tartışmalardaki etkisini giderek yitirmiş olsa da Baudrillard, aşırı hızlanma ile anlam dünyasını sarsan tele-teknolojik birimlerin, bir özköleleştirme, sorumluluktan çekilme eğilimi yaratabileceğine dikkat çekmesi bakımından göz ardı edilmemesi gereken bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Çağımızın önemli iletişim kuramcıları arasında yer alan bir başka isim Paul Virilio’dur. Virilio *Enformasyon Bombası* isimli kitabının ilk sayfalarında teknobilimsel gelişmeler ve “hakikat” bağlantısına ilişkin düşüncesini şu şekilde ifade eder: “‘Hakikat’ hakiki olup olmadığı sınıanabilir olan şeyse eğer, günümüz biliminin hakikati, kaydedilen ilerlemenin azlığı ya da çokluğu değil, yol açtığı teknik facialardır” (Virilio, 2003, s. 7). Günümüzde bilim, tutarlı bir hakikat keşfetme arayışını bir kenara bırakmıştır. Felsefi düşünce ile bağı kopmuş olan bilimde giderek araçsal ve niceliksel yaklaşımların yaygınlaştığını belirten Virilio, Frankfurt Okulu düşünürlerinin

*araçsallaşmış akıl* eleştirileriyle benzerlik gösteren yaklaşımını, *hız* meselesini temele alarak geliştirir.

NASA'nın "daha hızlı, daha küçük, daha ucuz" sloganının yakında tüm dünyanın sloganı haline gelebileceğine dikkat çeken Virilio'ya göre, teknobilimsel gelişme sürecinde küreselleşmenin -ve farklı alanlar arasındaki sınırların ortadan kalkmasının- iki tamamlayıcı yönü bulunmaktadır: İlki, haberleşme ve ulaşımın zamansal sıkışmasıdır; ikincisi de, tele-gözetimin giderek daha da yaygınlaşmasıdır (Virilio, 2003, s. 17). Teknobilimsel süreçte hızlanma baş döndürücü bir düzeye ulaşıp zamansal mesafeler kısaldıkça, mekansal sınırlar silinmeye, mekan imgesi de genişlemeye başlamıştır. Öyle ki, bu hızlanma halinde "hiçbir şey gerçekleşmemekte, herşey geçmektedir." (Virilio, 2003, s. 21) Enformasyonun akış hızıyla birlikte hakikatin hızlanması bir baş dönmesi yaratırken, güvenle ayakta durmanın zorlaştığı bu durumda her tür "hakikat" tasarımının temeli de sorgulanır hale gelmiştir.

Sınırların ortadan kalkmasındaki ikinci etken olan tele-gözetim sistemleri ise televizyon -ve günümüzde daha çok internet- ile bağlantılıdır. Ondokuzuncu yüzyılın basit *duyurusunun* ve yirminci yüzyılın ihtiyaçları kısırtan *reklamının*, yirmibirinci yüzyılda artık *iletişimin* başlıca unsurları haline geldiğini belirten Virilio'ya göre günümüzde çoklu-medya'nın amacı, televizyonu bir ev teleskobu haline getirmektir. "Görüş açıları'nın ani artışı küreselleşmenin en son adımının habercisidir: Bakışın, *Kyklops'un*<sup>3</sup> tek gözünün küreselleşmesi." (Virilio, 2003, s. 22)

Her hanenin içinde bulunan teleskoplar ile tek gözlü bir devin gözetiminde olduğumuzu öne süren Virilio, çağımızda gözetleyen bakışın, bilim adamına ya da sanatçıya değil, teknolojik araçlara, algının ve enformasyonun eşzamanlı sanayileşmesine ait olduğunun altını çizer (Virilio, 2003, s. 58). Gözetim ve sanayileşme ile bağlantılı olarak, reklamcıların işi artık sadece nesnelere satmak değil, yeni davranış biçimleri yaratmak ve sanayinin baskısını rahatlatmaktır.

---

<sup>3</sup> Mitolojide alınında tek gözü bulunan devlere verilen ad.

Savaşların, çatışma arzusuyla sürdürülmenin ötesinde birer deneye dönüştüğü günümüzde - enformasyon akışının savaş ortamında- artık bombalar da enformatif hale gelmiştir. Radyoaktif enerji ile maddeyi parçalayan atom bombasının yanında barışı parçalayan bir enformasyon bombasının hayaleti dolaşmaktadır. Enformasyon bombası, artık atom bombasının yerini alan daha revaçta bir savaş aracıdır. Öyle ki, nükleer silahlar, dışarıda patladığı ölçüde değil, var olduğu ve zihinlerin içinde patladığı ölçüde daha tehlikelidir (Virilio, 1998, s. 141).

Ekonomik savaş ile enformasyon savaşını birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı günümüzde, enformasyon bombalarıyla iş gören ekonomi savaşları büyük ölçüde, bir iletişim özgürlüğü savunusunun ardına gizlenerek sürdürülmektedir. *İletişim özgürlüğü* savı ile maskelenen bu savaş ortamında çoklu-medya ağları bağımlılarının hafızaları, bir gereksiz eşyalar toplamına, akıp giden imgeler yığınınına dönüşmektedir. Tele-teknolojiler hem interaktif hale getirdikleri her tür etkinliği, hem de her tür *hakikati* aşırı biçimde aydınlatmaktadır (Virilio, 2003, s. 113). İmge ve enformasyon yoğunluğu ile gözü alacak biçimde aydınlatılmış bu ortamlarda, artık hiçbirşey görülemez hale gelmiştir. “Geçmişte bir araya getiren ve yakınlaştıran şeylerin yerini bugün uzaklaştıran, dışlayan, reddeden, bölen almaktadır... Bu şoku ve geri tepmeyi destekleyen şey hızlanma teknolojileridir.” (Virilio, 2003, s. 75)

Mekanın yadsınmasına karşılık gelen hızın, sayısız ekonomik ve siyasi sonucu olan –bölen ve dışlayan- bir stratejik gerçek haline geldiğini belirten Virilio’ya göre, Batı dünyasında hız o kadar önemlidir ki, Batının sömürgeleştirme teknikleri bile hızlanmaya –farklı savaş makinelerinin hızına- ve mesafelerin kısalmasına dayanmaktadır. Hız, Batı’nın umududur (Virilio, 1998, s. 52).

Bilgisel alanda ise enformatif iletişim araçlarındaki hızlanmanın sonucu olarak, sibernetik bilgi türünün ortaya çıkmasıyla birlikte artık teknikleşme ve bilgisel etkinlik bir kısır döngü içine girmiştir. J. P. Barlow’un<sup>4</sup> -1997’de yaptığı bir konuşmadaki- “siber yeni bir kıtadır, siber fazladan bir gerçekliktir, siber bireylerden oluşan bir toplumu yansıtmak zorundadır, siber evrenseldir, bir sorumlusu ve başı yoktur” sözlerine ilişkin Virilio şu yorumu yapar: “Dünyanın sonu, Da vinci’nin

---

<sup>4</sup> Electronic Frontier Foundation yöneticisi. (EFF: Bilgisayar ağlarında hak ihlallerine karşı mücadele eden bir sivil toplum örgütü-vakıf)

geleceğe ilişkin betimlemelerinde yer alan su baskınlarıyla değil, ses ve görüntü dalgalarıyla gelecektir belki de.” (Virilio, 2003, s. 30)

Virilio'nun bu öngörüsüne benzer bir saptamada bulunan bir başka iletişim kuramcısı da Massimo Baldini'dir. Baldini, elektronik medyaların devletler arasındaki sınırları ortadan kaldırarak heyecanlı ve coşkulu bir çevre yarattığını; ama bu çevrenin de -insanların içinde boğuldukları coşkun bir sele benzetilebilecek olan- bir enformasyon yağmuruna yol açtığını belirtir. Baldini'ye göre, yirminci yüzyıl insanı, -Neil Postman'ın ifade ettiği gibi- bir “enformasyon hazımsızlığı” yaşamaktadır (Baldini, 2000, s. 104). Bu aşırı yüklenme durumunda pek çok yorumcu da her teknolojinin hem yararlı hem de zararlı olabileceğini gözden kaçırmaktadır.

*Görünenden Fazlası* isimli çalışmasında Graeme Burton, medyanın, ilgilendiği herşeyi kaçınılmaz olarak dönüşüme uğrattığına işaret eder. Kitle iletişim araçları, izleyici ile özgün olayın arasına girerler. Medya elini attığı herşeyi yorumlar, dolaylılar. İzleyiciye dünya hakkında gerekli bilgileri sağlar ama bu gereklilik de başkaları tarafından -özellikle ekonomik ilişkiler bakımından- belirlenir. Bu durum, dünyaya ilişkin belirli bir bakış açısı oluşturulmasını sağlarken izleyiciyi edilgin kılar. Özellikle politik olaylar hakkında yansıtılan belirli bakış açılarının *bilgilendirme* olarak kabul edilmesi, politik olaya katıldığımız yanılsamasını yaratır.

Kitle iletişim araçlarının, evlerimizde sadece birer gözetleme aracı -teleskop/kyklops- olarak kalmayıp, kendimizi birer politik katılımcı olarak bulduğumuz eylem alanları yaratma aracına dönüşmüş olması, kitle iletişim araçlarının bilgi ve eylem alanlarını ne şekilde etkilediğini anlayabilmek bakımından önemlidir. McLuhan'ın bu konuya ilişkin düşünceleri konunun temel noktasına işaret etmektedir. McLuhan'a göre, günümüzde eskinin *kamusunun* varisi sayılan kitle izleyicisi, kitle okuyucusu, yaratıcı ve katılımcı bir güç olarak da kullanılabilir durumdadır. Oturma odalarımız artık seçim sandıklarına dönüşmekte; özgürlük yürüyüşlerine, savaşa, devrimlere, çevre kirliliğine ve başka birçok olaya televizyon aracılığı ile katılım her şeyi değiştirmektedir (McLuhan&Fiore, 2005, s. 22). “Elektronik enformasyon medyasının kısacık bir zaman parçasında hepimiz bir araya getiriliyoruz, hepimiz konunun içine giriyoruz. Ayrık

kalabilmek, bir çerçeveye girip girmemeye -kendi kendine- karar vermek artık olanaksız” (McLuhan&Fiore, 2005, s. 53).

Baldini'nin de belirttiği gibi, günümüzde birbirinden farklı dünyalar birbirine yaklaşmış ve *enformasyon endüstrisi dünyası* olarak adlandırılabilir tek bir evren yaratmıştır (Baldini, 2000, s. 104). Enformasyonun akış hızı ile sınırların silikleşmesi göz önünde bulundurulduğunda artık belirsizleşen sadece -Virilio'nun dikkat çektiği- siber bilgi alanı değildir; enformasyon endüstrisindeki gelişmeler doğrultusunda eylem alanları bakımından kamusal-özel alan ayrımı da giderek belirsizleşmektedir. Bugüne dek belirli sınırlarla birbirinden ayrılan pek çok alanın içiçe geçmesi ve sınırların belirsizleşmesiyle eşzamanlı olarak, artık eylem alanına ilişkin rahatlıkla yapılabilecek bir kamusal-özel alan ayrımının kalmadığı görülmektedir. Konuşma ve tartışma alanı olarak agoranın ya da mücadele alanı olarak sokağın, evin içine, televizyon ve bilgisayar gibi aygıtların önündeki koltuklara hapsedilmesiyle artık kamusal alan-özel alan arasındaki sınırın kolayca belirlenebilme olanağı ortadan kalkmıştır.



## **SONUÇ: TELE-TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN BELİRLEYİCİLİĞİNDE EYLEM ALANI**

Tele-teknolojik gelişmelerin etkisinde eylem olanakları söz konusu olduğunda öncelikle –*kamusal eylem alanı-özel eylem alanı* ayrımından yola çıkarak- *toplumsal olan, kamusal olan ve özel olandan* ne anlaşıldığı üzerinde durmak gerekmektedir. Bu ayrımlara ilişkin onsekizinci yüzyılda Kant'ın verdiği tanıma bakılacak olursa, Kant'ın aklın kamusal kullanımı ile özel kullanımı arasında yaptığı ayrımın Aydınlanma düşüncesiyle bağlantılı olduğu görülür. Kant'a göre, aydınlanma, insanın kendi kendine düşmüş olduğu ergin olmama durumundan kurtulması; kişinin kamu önünde aklını özgürce kullanıp kendi düşüncelerini ifade edebilmesi anlamına gelir. Kant konuyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade eder:

(Kişinin) kendi aklını kitle önünde, kamuoyu önünde ve hizmetinde serbestçe ve açık bir biçimde kullanması her zaman özgürce olmalıdır; ve yalnızca bu tutum insanlara ışık ve aydınlanma getirebilir. ...Kendi aklını kamu hizmetinde kullanmaktan, bir kimsenin, örneğin bir bilim adamının bilgisini ya da düşüncesini, yani aklını, onu izleyenlere okuyanlara yararlı olacak bir biçimde sunmasını anlıyorum. Aklın özel olarak kullanılmasından da kişinin, kendi işi ve memuriyeti çerçevesinde, kendisine emanet edilen topluma ilişkin bir hizmeti ya da belirli bir görevi yerine getirmesini anlıyorum (Kant, 1984, s. 216).

Bu tanıma göre, aklın özel kullanımı, devletle ilgili bir işin, görevin gereklerine uygun şekilde yerine getirilmesine; kamusal kullanımı ise eleştirel düşünme ile toplumun ve insanlığın bir parçası olan kişinin kamu alanında fikirlerini özgürce beyan edebilmesine dayanmaktadır. Kant'ın yaşadığı dönem için geçerli olup olmadığı tartışılabilir olan bu ayrımın günümüzde bu netlikte yapılamayacağı, hele ki kitle iletişim araçları ve tele-teknolojik gelişmeler doğrultusunda böyle bir kamusal-özel alan ayrımının yetersiz kalacağı açıktır.

Kamusal-özel alan ayrımına ilişkin yirminci yüzyılda yapılan tanımlara bakacak olursak, örneğin E.M.Wood, *sivil toplum* tanımı üzerinden kamusal-özel alan ayrımına değinir. Wood'a göre, sivil toplum, devletten farklı, fakat ne özel ne de kamusal, ya da belki her ikisi birden olan, yalnızca ailenin özel alanından ve devletin kamu alanından ayrı bir dizi toplumsal etkileşimi kapsamakla kalmayan, fakat daha özgül olarak ayırdedici bir ekonomik ilişkiler ağını, pazar alanını, üretim,

dağıtım, değişim alanını da içeren ayrı bir insan ilişkileri ve etkinlik alanıdır (Wood, 1992, s. 2). Habermas ise kamusal alanı -Wood'un bu tanımındaki anlamıyla- sivil toplumun içinden çıkan özgül bir alan olarak; bir bakıma, *sivil toplum* tanımından “ekonomik ilişkiler ağı” çıkarıldığında geriye kalan alan olarak ortaya koyar.

Craig Calhoun da benzer düşüncededir: “...kamusal alan, sivil toplum içinden ortaya çıkan özgül bir alandır: politik kavgaların çözümlenmesini amaçlayan etkili bir rasyonel-eleştirel söylemin gelişmesini sağlayacak kültürel ve toplumsal örgütlenme alanıdır.” (Özbek, 2004, s. 27) Bu konuyla ilgili olarak Miriam Hansen, *kamusal* ve *sivil toplum alanları* arasındaki temel farkın, birinin demokratik politikanın temeli ve koşulu olarak söylem ve eylem alanına; ötekinin ise, modern toplumlarda mahremiyetin ve mülkiyet ilişkilerinin özel alanına -temel yapılar olarak aile ve ekonomiye- işaret etmesinden kaynaklandığını belirtir. Nancy Fraser ise *kamusalın* tektipleştirilmesine yol açan bu tür yaklaşımlara karşı *çoklu kamu* düşüncesini ortaya koyar. *Çoklu kamu*, otoriteleri ikna etmeye dayalı -sınırları iktidar tarafından belirlenen- bir iletişim sürecine değil, otorite konumunda olmayan gruplar tarafından farklı fikirlerin ortaya konabildiği ve bu fikirlere katılımın sağlanabildiği dinamiklere işaret etmektedir.

Peki günümüzde *kamusal alan* ve *özel alan* –ya da *sivil toplum alanı* ve *kamusal alan*- arasında böylesine net ayrımlar yapmak mümkün müdür? Kamusal alanı ekonomik ilişkilerden, endüstrileşmeden, özellikle de kültürel ve ekonomik alanları içiçe geçiren medya endüstrisinden ayrı düşünmek uygun mudur? Öyle görünüyor ki, kitle iletişim ortamında ağırlık kazanan satış-pazarlama sektörü ile -yeni düşünce ve davranış biçimleri icat eden- kültürel alanın birbirlerinin üzerine katlanır hale gelmesi, eylem alanına ilişkin soruların yanıtlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumda, bilgi ile -tele-teknolojik iletişim ortamlarının belirleyici olduğu kararlara dayanan- eylem ilişkisinin, tarihsel-toplumsal koşullardaki değişim göz önünde bulundurulmaksızın ele alınamayacağı ortaya çıkmaktadır.

Bu konu üzerinde yoğunlaşarak eylem alanını kitle iletişim araçlarıyla ilişkili olarak ele alan Oskar Negt ve Alexander Kluge'ye göre, *kamusal alan* ve *özel alan* ayrımını tarih dışı biçimde ele almak hatalıdır; çünkü bu alanların belirlenimi, koşulların değişimine bağlı olan toplumsal tecrübeyle

ilişkilidir. Kitle iletişim araçlarındaki en son yapısal değişiklikleri kamusal alan ile bağlantısında incelemeyi amaçlayan Negt ve Kluge -birlikte çalışmaya başladıkları dönemde- *toplumsal emek temelli bir demokrasinin meşruiyet ilkesi olarak kamusal alan kavramsallaştırması nasıl yapılabilir?* sorusundan yola çıkarak, eylem alanında proleter bir kamusal alana geçerlik kazandırmaya çalışmış; fakat daha sonra bu yaklaşımdan uzaklaşarak, *toplumsal tecrübe* konusuna odaklanmışlardır.

Negt ve Kluge'nin düşünceleri genel olarak, *kamusal-özel alan ayrımının, toplumsal tecrübeyle doğrudan ilişkili olan ekonomik-endüstriyel ve teknolojik-enformatif alanlardaki değişimlerden ayrı düşünülemeyeceği* savı üzerine kuruludur. Negt ve Kluge'ye göre, bu alanlardaki değişimler doğrultusunda günümüzde medya ve kamusal ilişki, demokratik bir ortamın oluşturulmasında alkışlanacak, içaçıcı bir gelişme olarak değil, sürekli olarak yeniden değerlendirmeler yapmayı gerektiren ve kaçıışı olmayan bir ufuk olarak düşünülmelidir. Söz konusu değişimler doğrultusunda kamusal alan artık, birbirinden tamamen farklı ekonomik, teknik ve politik örgütlenme safhalarına tekabül eden farklı tipte kamusal ilişkilerin değişken bir karışımı olarak; çoklu, çeşitli ve eşitsiz katılımcılar arasındaki söylemsel çekişmenin alanı ve öngörülemez bir süreç olarak düşünülmelidir (Hansen, 2004, s. 163). Kamusal alana ilişkin karmaşık dinamikleri çözümlenmeye çalışan Negt ve Kluge'ye göre, çoklu, çeşitli katılımcılar arasındaki bu çekişme sürecinde kamusal alan, çeşitli yollarla –karşıt kamusal alanlar oluşturularak- öyle güçlendirilmelidir ki bundan böyle kolaylıkla fethedilemesin.

Son on-yirmi yılda çeşitlenerek çoğalan yeni kamusal biçimleri, özellikle de elektronik medya aracılığıyla oluşan yeni biçimlenmeler, entelektüel etkinliğin işlevi, kapsamı ve tarzı üzerine yeniden bir kez daha düşünmemizi zorlamakla kalmıyor; aynı zamanda bizi, kamusal alanın uzamsal, topraksal ve jeo-politik parametrelerini yeniden tanımlamaya zorluyor (Hansen, 2004, s.145).

Manuel Castells'in belirttiği gibi, günümüzün teknolojileri, bilginin oluşumunu, enformasyonun işlenmesini, bunların iletilmesini, insan varoluşunun ve insanın toplumsal örgütlenmesinin kalbinde yer alan tüm diğer etkinlikleri etkiliyor; tecrübemizi çerçeveleştiriyor ve biçimlendiriyorlar (Özbek,

2004, s. 496). Dolayısıyla böyle bir ortamda artık cinsiyet, tüketim pratikleri, ırk ve etnisite gibi pek çok konu *özel*, *toplumsal* ya da *politik* olarak net bir biçimde birbirinden ayrılamaz hale geliyor.

Genel seçimler, olimpiyat törenleri, bir komando birliğinin eylemleri, bir tiyatro galası... Bunların hepsi birden, ‘kamusal’ olaylar olarak ele alınır. Buna karşın, ezici bir kamusal önem taşıyan başka olaylar, örneğin çocuk bakımı, fabrikada çalışmak ya da evin dört duvarı arasında tv seyretmek, ‘özel’ olaylar sayılırlar. Halbuki insanların gündelik yaşam ve çalışma yaşamı içindeki gerçek toplumsal tecrübeleri, bu tür bölümlenmeleri aşp geçerler (Negt&Kluge, 2004, s. 133).

Kluge’nin deyişiyle, politik söz ve eylemle, medyadan sanata ve edebiyata dek pek çok farklı alanı içine alan kültürel alan arasındaki bağlantı çok önemlidir. Günümüzde bu bağlantının kurucu unsuru ise kitle iletişim araçları, enformasyon sistemleridir. Kitle iletişim araçları ve enformasyon sistemlerinin taşıdığı bu hassas rol -kültürel partikler ile eylem alanı arasındaki merkezî rol- kamusal alanın, çeşitliliğin ve farklılıkların alanı olarak, niçin kolaylıkla tanımlanabilir bir alan olmadığını da ortaya koymaktadır. Kluge’ye göre, çağımızın tele-teknolojik gelişmeleri doğrultusunda *kamusal alan*, *mücadelelerin savaş dışı yollarla karara bağlandığı alandır*. Kluge bu düşüncesini şöyle ifade eder: “...Bugün artık ağır endüstri, ilkel yolla akıllı katlayarak biriktirmek istiyor. ...İdrak yeteneğinin belli orta düzeylerini istimlak ediyor; bir yandan çalışmadan sonraki eğlence aracılığıyla, diğer yandan da evde yapılan yeni çalışma biçimini bilgisayarlaştırarak daha önceden özel sayılan tüm bu alanları endüstrileştiriyorlar. ...Dolayısıyla, günümüzün savaş hattı buradadır” (Özbek, 2004, s. 479).

Kluge, kamusal alanı, mücadelelerin savaş dışı yollarla sürdürüldüğü alan; -diğer bir deyişle- kararların savaş dışı yollarla alındığı ve uygulandığı mücadele süreci olarak tanımlarken, *alternatif ve kurucu nitelikli bir kamusal alan* fikrinin, şiddetin yükseldiği bir dünyada daha farklı olanakları barındırabileceği kanaatindedir.

Savaş ortamından ve şiddetten farklı olanaklara işaret etmesi bakımından bir mücadele alanı olarak kamusal alanın, tele-teknolojik gelişmelerle bağlantısı gözönünde bulundurulduğunda kitle iletişim araçları ve enformasyon sistemleri daha da önemli hale gelmektedir. Kamusal ve özel, politik ve

gündelik yaşam, üretim ve arzu, yerel ve küresel arasındaki bağlantıların, etik-politik karar alma sürecinde giderek daha kilit rol oynadığı günümüzde bu ayrımlara ilişkin farklı yaklaşımları göz önünde bulundurma gerekliliği giderek artmaktadır. Duruma göre, her ortamın *kamusallık* özelliği kazanıp, bu özelliği yitirebildiği bir dönemde *kamusal*, bir mekan, bir ortam olmaktan çok bir süreç olarak düşünülebilir. Richard Sennett'in de öne sürdüğü gibi, kamusal alan, içinde kalınacak değil içinden geçilecek bir alandır. Özel alanlar, tv ve internet gibi araçlarla kamusal özelliği kazanabilmekte; fakat aynı zamanda bu kamusal alanda eylem olanakları, farklı olana –iletişim kurarak- açılma olanakları sınırlanarak, insanlar yalıtılmış alanlara itilebilmektedir. Bu sebeple, özgürleşme aracı olabildikleri kadar, duruma göre, dayatma aracı da olabilen kitle iletişim araçlarının, dayatma içeren bir özgürlük yanılsaması yaratmamasına dikkat edilmelidir.

Kluge'nin de belirttiği gibi, bilgi taşımak, bilgiyi dolaşıma sokarak kamusal alanın ufku genişletmek, doğrudan eylem kadar önemlidir. Bu bakımdan, aşırı hızlanma içinde hakikat gibi öne sürülen geçici enformasyonların her alana sızabildiği bir ortamda insanların ya tepkisizliğe ve etik-politik sorumluluktan çekilmeye; ya da enformasyon aracılığıyla karara katıldığı, etik-politik sorumluluğun üstlenildiği yanılsamasına sürüklenmemesine dikkat edilmelidir. Bu sakıncalar sebebiyle, diyalogu güç ilişkilerinin tek taraflı belirleyiciliğine bırakmadan, kitle iletişim araçlarını karşıt görüşleri ortaya koyacak biçimde kullanmayı öğrenmek, eylem olanaklarının ve özgürleşme pratiklerinin çeşitliliği bakımından son derece önemli görünmektedir.

## REFERANSLAR

- Alejandro, R. (1993) *Hermeneutics, Citizenship and The Public Sphere*, SUNY Press.
- Baldini, M. (2000) *İletişim Tarihi*, çev. Gül Batuş, İstanbul: Avcıol Yayınları.
- Baudrillard, J. (2006) *Kusursuz Cinayet*, çev. Necmettin Sevil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008a) *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008b) *Tüketim Toplumu*, çev. Hazal Deliçaylı&Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, S&Kellner, D. (2011) *Postmodern Teori*, çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Burton, G. (1995) *Görünenden Fazlası*, çev. Nefin Dinç, Ankara: Alan Yayıncılık.
- Crowley, D.&Heyer, P. (2010) *İletişim Tarihi*, çev. Berkay Ersöz, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Debord, G. (1994) *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmekçi&Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (1990) "Rethinking the Public Sphere", *Social Text*, No: 25/26, p. 56-80.
- Gane, M. (2008) *Jean Baudrillard: Radikal Belirsizlik*, çev. Ali Utku&Serhat Toker, İstanbul: De Ki Yayınları.
- Hansen, M. (2004) "Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin 'Kamusal Alan ve Tecrübe'si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar", *Kamusal Alan* içinde, der. ve çev. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları.
- Kant, I. (1984) "'Aydınlanma Nedir?' Sorusuna Yanıt", *Seçilmiş Yazılar*, çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumar, K. (2004) *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma*, çev. Mehmet Küçük, Ankara: Dost Yayınevi.
- McLuhan, M.&Fiore, Q. (2005) *Yaradığımız Medya*, çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Merkez Yayıncılık.
- Negt, O.&Kluge, A. (2004) "'Kamusal Alan ve Tecrübe'ye Giriş", *Kamusal Alan* içinde, der. ve çev. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları.
- Özbek, M. (2004) *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları.
- Villa, D. R. (1992) "Postmodernism and the Public Sphere", *American Political Science Review*, Vol. 86, No: 3.
- Virilio, P. (1998) *Hız ve Politika*, çev. Meltem Cansever, İstanbul: Metis Yayınları.
- Virilio, P. (2003) *Enformasyon Bombası*, çev. Kaya Şahin, İstanbul: Metis Yayınları.

Wood, E. M. (1992) “Sivil Toplumun Yararları ve Zararları”, *Dünya Solu*, No:8.